

A tanulmány kéziratát a szerkesztőség eljuttatta a KSH Könyvtárához azzal, hogy kész egyidejűleg közzétenni a könyvtárnak a szerző megállapításaira és javaslataira vonatkozó észrevételeit is. A kapott tájékoztatás szerint a KSH Könyvtárának álláspontját Csehók István: *A KSH Könyvtára és dokumentációs szolgálata* c. cikke fejti ki a Könyvtáros 1986. 6. sz. 320–325. lapjain. – (A szerk.)

TŰNŐDÉS A KSH KÖNYVTÁR FELADATAIRÓL

KÁPOLNAI IVÁN

Az 1867 óta fennálló hivatalos statisztikai szolgálat országos intézményének, a *Központi Statisztikai Hivatal*nak a könyvtárát az 1897. évi XXXV. tc. alapján a nyomtatott (gépi sokszorosítás útján készült) nyomdatermékekből (a szépirodalmi művek és az egy hétnél rövidebb időszakonként megjelenő hírlapok kivételével) a Hivatal által végzett statisztikai munkálatok céljaira köteles példány illetve meg, sőt a törvény a nyomdakönyvekbe bekintési jogot is biztosított részére. A Magyarországon előállított nyomdatermékeknek a legnagyobb teljességre törekvő gyűjtése – tekintet nélkül a nyomtatványok tartalmára, tudományos és irodalmi értékére – kezdetől fogva az *Országos Széchényi Könyvtár* feladata volt. Arra hivatkozva azonban, hogy a nyomdatermékeknek a legnagyobb teljességgel csupán egyetlen példányban való gyűjtése szerencsétlenség (tűzeset stb.) esetében pótolhatatlan veszteséget okoz, az 1929. évi XI. tc. elrendelte, hogy „a magyar szellem mindennemű termékeinek gyűjtése két különböző helyen elhelyezett példányban történjék”. Második gyűjtőhelyül a törvény a KSH Könyvtárát tartotta legalkalmasabbnak.

A könyvtár – amely korábban a KSH egyik szervezeti egysége volt a különböző ágazati és funkcionális szakmai főosztályok mellett – 1956-tól költségvetésileg önálló intézmény lett a KSH és a művelődésügyi kormányzat szakmai felügyelete alatt. Ugyanakkor viszont a hazai könyvtári intézmények hierarchiájában elfoglalt szerepe bizonyos mértékben csökkent annak következtében, hogy 1956-tól a második nemzeti könyvtár funkcióját az OSZK mellett a debreceni *Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára* látja el. Ettől függetlenül továbbra is megilleti a KSH Könyvtárát – mely 1972 óta elnevezésében a „*Dokumentációs Szolgálat*” megjelöléssel bővült – a teljes körű köteles példány-jogosultság. Valójában ez szolgál alapul a KSH által készített évi könyvtermései statisztikának; ennek közreadása nemzetközi kötelezettsége (is) a hivatalos statisztikai szolgálatnak. A kötelespéldány-jogosultságot az 1973. évi statisztikai törvény – illetőleg annak végrehajtásáról szóló minisztertanácsi rendelet – is megerősítette. A beérkező nagy tömegű dokumentumnak azonban csak egy, időszakonként változó szempontok szerint válogatott része került feldolgozásra, illetve a könyvtár állományába. A mintegy kilenc évtizeden át törvényileg biztosított, 1929 óta teljes körű kötelespéldány-jogosultságot az 1986. év végén egy művelődési miniszteri rendelet megnyírálta oly módon, hogy csupán a könyvtár gyűjtőkörébe tartozó hazai nyomdatermékekre korlátozta.

A bizonyára gondos mérlegelés és alapos gazdasági és kulturális megfontolások alapján született új szabályozásnak formai szempontból kétséghívül szépséghibája, hogy megsérti az alkotmányos jogrend „etikettjét”; azt a minden jogállamban érvényes alapelvet, hogy alacsonyabb rendű jogszabály – így jelen esetben miniszteri rendelet – nem hatálytalaníthat törvényi rendelkezést.

Tartalmilag hiányolható, hogy a szóban forgó miniszteri rendelet nem intézkedik arról, hol és hogyan készüljön el a jövőben a KSH munkatervében évtizedek óta szereplő könyvkiadási statisztika. Ez azonban valójában inkább csak technikai jellegű kérdés. (Megoldás lehet az is, hogy a jövőben az OSZK teljes körű köteles példány anyagára támaszkodva készüljön a statisztika, – helyileg nem is nagy távolságra a KSH-tól.) Felmerül a kérdés, hogy a KSH kötelespéldány-jogosultságának alapos megnyírbálása után lesz-e – és ha igen, melyik könyvtár lenne –, a teljeskörűség újabb kedvezményezettje. Az 1929. XI. tc. rendelkezései szerint a hazai nyomdatermékek teljes körű őrzésére kijelölt mindkét könyvtár fővárosi volt: az OSZK akkor még a Duna bal partján, a KSH könyvtára pedig a jobb parton. Bizonyára a kulturális decentralizáció sürgető követelményét (is) szem előtt tartva került 1956-ban a második nemzeti könyvtár Debrecenbe. Ennek egészséges továbbfejlesztése lehetne egy másik vidéki, teljes körű köteles példány jogosultságú könyvtár kialakítása – esetleg bizonyos feladatokat Debrecennel megosztva –, a Dunántúlon. (Talán a patinás egyetemi kultúrközpontban, Pécsen?)

Ez sok szempontú mérlegelést igénylő, távlati és országos jellegű művelődéspolitikai kérdés. Sok halasztást nem tűrő, konkrét gyakorlati döntésre van azonban szükség arról, milyen irányban haladjon a jövőben a KSH Könyvtára tevékenysége. Új arculatának kialakításához kívánnak az alábbiak néhány, esetleg megfontolást érdemlő gondolattal hozzájárulni.

A KSH Könyvtára, mint országos szakkönyvtár

A külföldi statisztikai kiadványok feltárása

A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára eredeti rendeltetése szerint, indulásától kezdve statisztikai szakkönyvtár: a hazai és külföldi statisztikai szakirodalomnak az országban a leggazdagabb, de természetesen nem kizárólagos tárháza. A hazai szakirodalmat a teljesség igényével, a külföldit pedig (a nemzetközi szervezetek és az egyes országok adatközlő és elemző kiadványait) válogatva gyűjti, kiterjedt nemzetközi – közel száz ország és mintegy 50 nemzetközi szervezet több, mint 350 intézményével fennálló – cserekapcsolataira támaszkodva. A könyvtár közel 700 ezer dokumentumra tehető összes állományának legértékesebb része a mintegy 130 ezer egységet számláló, az országban egyedülálló és nemzetközi viszonylatban is a leggazdagabbak között számon tartott hivatalos statisztikai különgyűjtemény (a könyvtáron belül szokásos megjelöléssel az ún. „I-es anyag”). Ez a rendkívül értékes különgyűjtemény azonban nincs kellően feltárva. Nem állnak rendelkezésre olyan egyszerű, könnyen kezelhető füzet-(kötet)katalógusok, melyek áttekintést nyújthatnának róla legalább sorozatok szerint tematikus és/vagy országonkénti rendszerezésben. Utoljára több, mint egy fél évszázaddal ezelőtt készült a külföldi statisztikai adatközlő kiadványokról kötetkatalógus. A *Statisztikai Szemle* hasábjain évtizedek óta rendszeresen közzéteszik az új külföldi kiadványok válogatott jegyzékét. Ebben minden évben visszatérően jelzik egyebek közt, hogy beérkeztek az egyes általános és szakstatisztikai évkönyvek legújabb kötetei. Más könyvtárakhoz hasonlóan a múltban részletesebb állománygyarapodási jegyzéket is közreadtak, évenként ismételve

a mindig azonos címmel megjelenő évkönyveket. Ezzel szemben nincs olyan összeállítás, amely számot adna a könyvtárba évenkénti rendszerességgel beérkező, kurrens statisztikai adatközlő kiadványokról, csupán magyar nyelvű címmel, vagy esetleg utalással a kiadvány tartalmára, mellőzve a bibliográfiai leírási szabványokban előírt részletezést. Egy ilyen jegyzék, feltüntetve az egyes sorozatok (könyvtárban föllelhető) indulási évét és az évenként szokásos beérkezés hónapját is, tematikus és országonkénti, (nemzetközi) szervezetenkénti rendszerezésben jó áttekintést nyújthatna a külföldi I-es anyag jelentékeny részéről. (Az adatközlő kiadványok ugyanis nagyjából sorozatok tagjaiként jelennek meg.) Ezt időszakosan csak a változásokkal – új sorozatok indulásával, régiek megszűnésével – kellene kiegészíteni, valamint az esetenkénti, alkalmi, egyszeri kiadványokkal.

Az egész könyvtári állományt felölelő cédulakatalógusok mellett ilyen egyszerűbb, közérthető összeállítás(ok)ból könnyen tájékozódhatnának a könyvtárlátogatók, akiknek – felmérések szerint – túlnyomó többsége meghatározott témákra és/vagy országokra vonatkozó adatok után kutat. A tájékoztató szolgálat ügyeletes könyvtári szakemberének közvetlen eligazítására sem szorulna mindig a kutató, aki pedig jelenleg gyakran csak szóbeli kérdezősködés után tudja megkezdeni munkáját.

A tájékoztató kötetkatalógus(ok) hiányát érezve az elmúlt másfél évtizedben született ugyan három részletes bibliográfiai összeállítás Ausztria, Csehszlovákia és Lengyelország a könyvtárban megtalálható statisztikai kiadványairól; ennek a hasznos kezdeményezésnek azonban nincs folytatása. Célszerűbb lenne talán egy meghatározott időpontban lezárt jegyzéket összeállítani a teljes külföldi I-es anyagról. Ennek lehetne esetleg egy szűkebb változata a kurrens, jelenleg is élő sorozatokról, melyek adatai iránt az érdeklődés általában nagyobb, mint a már csupán történeti értékű kiadvány(sorozat)ok iránt.

A külföldi statisztikai kiadványkatalógus nem szorítkozhat azonban csupán a KSH Könyvtára állományára. Más könyvtárakban is található tekintélyes statisztikai adatközlő, – elemző és módszertani stb. szakirodalom. (A *Konjunktúra és Piackutató Intézet*-ben külkereskedelem-statisztikai, az *Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár* műszaki és gazdaságstatisztikai, az *Országgyűlési Könyvtár* ENSZ gyűjteménye, nem is szólva az egyes szakágazati dokumentációs központok és intézeti, vállalati könyvtárak statisztikai anyagáról!) A KSH Könyvtára külföldi szerzeményezési tevékenysége természetesen nem terjedhet ki a különböző szakstatisztikák teljességére, mint országos hatáskörű statisztikai szakkönyvtárnak elengedhetetlenül feladatkörébe tartozik azonban, hogy teljességre törekvően felmérje az országban található statisztikai szakirodalmi kiadványokat, s ezekről áttekinthető lelőhely-jegyzéket készítsen. Ez nagymértékben megkönnyítené a statisztikai szakirodalmi tájékoztatást, növelné eredményességét, szélesebbre tárná a kutatási lehetőségeket, és nem utolsósorban a külföldi szerzeményezésnek devizaínséges időkben olyannyira nehéz munkájába is bizonyos racionális megfontolásokat vihetne.

A gazdasági és társadalmi élet oly sok területén hasznosítható külföldi statisztikai szakirodalomról átfogó hazai lelőhelykatalógus készítését csak sürgetőbbé teszik azok a gazdasági-társadalmi reformtörekvések, melyek az eddigieknél mélyebb és sokrétűbb számszerű tájékozódást igényelnek. A KSH Könyvtárában és más hazai könyvtárakban föllelhető külföldi statisztikai szakirodalomról készítendő bibliográfiai összeállítás, s en-

nek eljuttatása különböző tudományos intézményekhez, gazdasági-társadalmi szervezetekhez minden bizonnyal fölkeltené az – utóbbi években feltűnően megcsappant – érdeklődést a KSH Könyvtára és általában a statisztikai kiadványok iránt.

A bibliográfiai cím- és lelőhelyjegyzék értékét csak növelnék a hosszabb-rövidebb annotációk. Ez a kétségtelenül nagy volumenű és bizonyos fokú statisztikai felkészültséget (is) igénylő munka nemcsak a statisztikai tájékoztatási tevékenység hatékonyságát fokozná jelentős mértékben, hanem az alapvető külföldi, általános és szakstatisztikai kiadványok tartalmának feltárása az egyes országok statisztikai tájékoztatási rendszerének összehasonlító vizsgálatára is módot nyújtana, ami viszont a hazai statisztikai rendszer fejlesztését is elősegítheti. Ez a könyvtárnak jól felfogott kötelessége is a fenntartó és felügyeletet gyakorló intézménnyel szemben. Ehhez a másra át nem ruházható munkához a KSH Könyvtárának a közeljövőben haladéktalanul hozzá kellene kezdenie!

A hazai statisztikai kiadványok regisztrálása és feltárása

A KSH Könyvtára a teljesség igényével gyűjti a hazai statisztikai szakirodalmat. Ennek egy része (tendenciájában csökkenő hányada) magának a KSH-nak a tevékenységét tükrözi. A statisztikai adatforrásokról a KSH Könyvtára által közreadott katalógusok azonban újabban kizárólag a KSH kiadványainak címjegyzékét tartalmazzák. Azt sem teljes körűen, mert csak a könyvárusi forgalomba került publikációkra terjednek ki. A KSH jelentős számú, szűkebb nyilvánosságnak szánt kiadványairól csak 1949-től az 1960-as évek elejéig áll rendelkezésre – ha nem is teljes – jegyzék, habár „szolgálati használatra” minősítéssel. (Ugyanakkor az 1945 utáni hazai katonai kiadványokról könyvárusi forgalomban is kapható bibliográfia jelenhetett meg, amely tartalmazza a nem nyilvános – a *Magyar Könyvészet*ben nem szereplő – kiadványokat is!) Ha sor kerül is olykor a „szolgálati használatra” minősítés feloldására, ez nincs következetesen keresztülvezetve a katalóguscédulákra, s nem készül ezekről a széles körben használhatóvá vált kiadványokról összefoglaló jegyzék. A nyilvános statisztikai kiadványok köre még tovább szűkült, amikor egy múlt századi (!) statisztikai adatgyűjtemény került a nyilvános állományból a zárt kutatási anyagba, sőt a statisztikai évkönyvek 1947–54. évekről készített köteteit is kiemelték a legalapvetőbb hazai statisztikai kiadványok több, mint egy évszázados folyamatosságú sorozatából annak ellenére, hogy ezek szerepelnek a nyilvános adatforrások jegyzékében!

Először feladat tehát: teljessé tenni a KSH-publikációk bibliográfiáját az eredetileg „szolgálati használatra” szánt adatközlő és -elemző kiadványok jegyzékével, megjelölve közülük azokat, amelyek ma már bárki számára hozzáférhetők. A levéltári dokumentumok kutathatóságának analógiájára elképzelhető lenne olyan megoldás is, hogy ezek az eredetileg szűkebb körű nyilvánosságnak szánt kiadványok meghatározott idő után szabadon kutathatókká válnak és adataik publikálhatók. Ezt egyaránt megkívnák a tudományos érdekek és a demokratizálódás követelményei. Ennél lényegesen nagyobb volumenű de a gazdasági-társadalmi és tudományos haladás számára tovább már nem nélkülözhető feladat annak a bibliográfiai tevékenységnek az elvégzése, amely eligazítást nyújtana a KSH-n kívüli országos és területi hatóságok, szervezetek nyilvános és szűkebb körű statisztikai kiadványtermésének, az ún. „igazgatási” és egyéb (vállalati stb.) statisztika áttekinthetetlen dzsungelében.

Az országban folyó különböző (engedélyezett) statisztikai adatgyűjtésekről néhány éve már készül a KSH Koordináló főosztályán részletes, a mutatókig terjedő mélységű áttekintés, de hiányzik az adatgyűjtések eredményeit közlő kiadványok legalább cím szerinti számbavétele. Márpedig a kutatót – és az ország viszonyai felől tájékozódni kívánó állampolgárt –, nem az adatgyűjtési munka menete, hanem az adatokhoz való hozzáférés lehetősége érdekli. Igen nagy azoknak az adatközlő kiadványoknak a száma is, amelyek nem egy-egy adatgyűjtés eredményeit teszik közzé, hanem egy-egy intézmény, szervezet, vállalat stb. tevékenységét jellemzik számszerű adatokkal. A KSH-n kívül statisztikai kiadványok bibliográfiai feltérképezésére irányuló törekvés volt már az 1970-es években, amikor néhány évről elkészült a hazai statisztikai adatforrások bibliográfiája (anyagát a KSH-, igazgatási statisztikai és egyéb statisztikai kiadványok szerint tagolta). Ez a hasznos és értékes munka azonban nem folytatódott, pedig e nélkül a könyvtár nem tehet eget országos jellegű statisztikai szakkönyvtári funkciójának! Teljességre törekvő statisztikai nemzeti bibliográfia készítése egy-egy ország statisztikai kultúrájának is fokmérője lehet, s fényt vetethet a hivatalos statisztikai szolgálat funkcionálására is. A szocialista országok közül feltétlenül említést érdemel pl. Csehszlovákia és Lengyelország statisztikai szakirodalmát több kötetben tartalmazó annotált (!) visszatekintő nemzeti bibliográfia. Egyes országokban (mint pl. Franciaországban) a nemzeti statisztikai általános évkönyvek tartalmaznak rendszeres bibliográfiai áttekintést. Magyarországon a különböző statisztikai kiadványsorozatok korábbi darabjaiból sem kapunk tájékoztatást az egyes kiadványok borítólapján, vagy utolsó lapjain, – amint ez általában a külföldi kiadványoknál szokásos és régebben magyarországi gyakorlat is volt.

Az önálló statisztikai jellegű kiadványok teljes körű számbavételén túlmenően az országos jellegű statisztikai szakkönyvtár tevékenységének ki kell terjednie a statisztikai vonatkozású cikkek rendszeres figyelemmel kísérésére is. Értékes statisztikai dolgozatok rejtőzhetnek a legkülönbözőbb szakmai folyóiratok hasábjain, gyűjteményes tanulmánykötetekben. Mindezek gazdagítják a hazai statisztikai szakirodalmat; ezeket regisztrálni, esetleg a tartalmukról is számot adni a KSH Könyvtára legsajátosabb feladatai közé tartozna. A múltban, amikor a könyvtár teljes körű kötelespéldány-jogosultsága révén hozzájutott valamennyi nyomdai termékhez, erre – sajnálatos módon – nem került sor. A jövőben azonban – bár nehezebb feltételek között! – mindenképpen beiktatandó a könyvtár rendszeres tevékenységébe. Legcélszerűbben az OSZK nemzeti bibliográfiájának és folyóiratcikk-repertóriumának felhasználásával valósítható talán meg, és – ha késedelemmel is, de – fokozatosan összeállítható lenne az elmúlt évtizedek statisztikai jellegű cikkeinek, tanulmányainak teljességre törő repertórium.

A KSH Könyvtára, mint a honismereti kutatás központja

A statisztika már 18. századi indulásától kezdve mint „államisme”, a honismeretet szolgáló tudomány. A magyarországi leíró statisztikai irányzat képviselői *Bél* Mátyás grandiózus művétől *Korabinszky, Vályi, Nagy* Lajos munkáin át *Fényes* Elekig településenkénti részletezettségű képet adnak az ország korabeli állapotáról.

Keleti Károly a hivatalos statisztikai szolgálat megszervezője és negyedszázadon át irányítója, egyben a falukutatás megalapítójának és inspirátorának is tekinthető. Már akadémiai székfoglaló előadásában (1868) hangoztatta, hogy „nem érhetjük be általános, országos áttekintésekkel”. „A társadalom vizsgálatának a községig kell lehatolni” – írja 1871-ben megjelent főművében („Hazánk és népe”). Az egyes falvakra vonatkozó legkülönbözőbb adatoknak községi monográfiákká való feldolgozása útján remélte leküzdeni azt az idegenkedést és közönyt, amely az önkényuralom alatt gyűlöletessé vált statisztikával szemben országszerte megnyilvánult. („A túlságzott adatfeszegetés a statisztika iránt nálunk inkább elidegenedést és undort, mint vonzódást és rokonszenvet szül” – írta *Konek Sándor* is 1860-ban.) Ily módon kívánt érdeklődést kelteni a közvetlen környezet gazdasági-társadalmi életjelenségei iránt, felismerve, hogy sokakban élő természetes és spontán igény a szülő- és lakóhely megismerése, és szívesen közre is működnek ilyen munkákban. Tudta, hogy a szülőföld megismeréséből fakad a hozzá való ragaszkodás, s a honismeret alapja a hazaszeretetnek is.

Ugyanebben az időben a *Magyar Történelmi Társulat* is szorgalmazta a falusi krónikás könyvek vezetését, s a községek történetének megírását. *Pesthy Frigyes* fáradhatatlan munkával összegyűjtötte az ország minden részéből a helyneveket és a nép száján élő, rájuk vonatkozó magyarázatokat. A kiegyezés utáni évtizedek nagy gazdasági vállalkozási láza azonban nem túlságosan kedvezett a sok aprólékos munkával, de annál kevesebb anyagi haszonnal járó falukutató munkának. Csak századunkban a *Magyar Gazdaszövetség* kezdeményezésére, majd az első világháború után a *Faluszövetség* módszertani útmutatásai nyomán indult meg a kezdetben inkább csak mezőgazdasági irányú, majd általánosabb jellegű községeirő monográfiák készítése. Ennek a munkának fellendítését volt hivatva szolgálni az 1924-ben életre hívott *Magyar Szociográfiai Intézet*, amelyet a *Központi Statisztikai Hivatal* épületében helyeztek el, – bizonyára tekintettel az ezzel járó előnyökre is. A *Krisztics Sándor* politológus egyetemi tanár vezetése alatt álló intézet, széles körű társadalomtudományi bibliográfiai tevékenysége mellett, páratlan arányú adatgyűjtő munkát végzett, melynek keretében regisztrálta Magyarország tájegységeire, megyéire, városaira és községeire vonatkozó, nyomtatásban és levéltárakban föllelhető adatokat. Az 1940-es évek elejéig elkészült több, mint egymillió db kardonból álló gyűjtemény 1930-ig bezárólag kiegészült a KSH községenkénti részletezésű népszámlálási, népmozgalmi gazdasági és kultúrstatistikai adataival.

Az ország más tájait meghaladó részletességgel térképezték fel a Dunántúl hét megyéjének adatait (Baranya, Tolna, Fejér, Veszprém, Zala, Sopron, Somogy megye minden községére vonatkozóan), sőt elkészítették 60 Baranya megyei község monográfiáját is.

Az intézet helytörténeti bibliográfiája több, mint 40 ezer katalóguscédulát tartalmazott, s itt őrizték azokat a *Közgazdasági Tájékoztató Lapokat* (3376 db), melyeket a korabeli állapotokról az igazgatási apparátus igénybevételeivel a *Belügyminisztérium* készíttetett.

Kár, hogy ez a nehezen felbecsülhető értékű adatgyűjtemény nem hasznosul az utóbbi évtizedek új lendületet kapott és szinte társadalmi mozgalommá terebélyesedett helyismereti kutatásokban. Az egykori Magyar Szociográfiai Intézet szorgos adatgyűjtő munkájának eredménye – ha ugyan nem semmisült meg –, egyes vélemények szerint a

Néprajzi Múzeum pincéjében rejtőzik, mások szerint – talán a különösen gazdag dunántúli adatanyagra tekintettel? – a *Dunántúli Tudományos Intézet* birtokában van.

A statisztikának több, mint két évszázadnyi szoros kapcsolata a községenkénti részletezésű helyismereti tevékenységgel szinte erkölcsileg kötelezi a KSH Könyvtárát ennek a fontos statisztikai és bibliográfiai adattömegnek a felkutatására és a helyismereti kutatás szolgálatába állítására. Ennek érdekében – a nemes statisztikai hagyományok tolytatásaképpen –, ki kellene egészíteni az adatgyűjteményt az elmúlt évtizedek publikált és publikálatlan, az egyes szakstatisztikai főosztályokon, vagy esetleg már a *Statisztikai Levéltár*-ban őrzött adatsorokkal. Jó segítséget nyújthat ebben a munkában éppen a KSH Könyvtára kiadásában 1979-ben megjelent „*Agrárstatisztikai források és helytörténeti kutatás*” című történeti statisztikai füzet, amely az 1970-es évekig bezárólag ismerteti azokat a statisztikai forrásokat, amelyek a mezőgazdasággal kapcsolatos községsoros adatokat tartalmaznak. Folytatni lehetne a Magyar Szociográfiai Intézet helytörténeti bibliográfiai gyűjtését is, és megszülethetne a magyarországi helyismereti irodalom lehető teljességre törekvő bibliográfiája. A *Bodor Antal* által az 1940-es évek elején lezárt bibliográfia és annak 1985. évi reprint kiadása némi kiegészítésekkel valójában csak töredéke a mind jobban gazdagodó hazai helyismereti irodalomnak.

A KSH Könyvtára kötelezpéldány-jogosultságát alaposan megnyirbáló művelődési minisztériumi rendelet szerint a helyismereti irodalom termékei a jövőben is a könyvtárba kerülnek. Ez egyben azt is jelzi, hogy a művelődésügyi igazgatás is a statisztikához közel állónak tekinti a honismeretet, ami viszont ösztönzést adhat – kell is, hogy adjon! – arra, hogy a KSH Könyvtára a honismereti munkából méltó módon kivegye részét. Nemcsak a helyismereti irodalmi termékek teljességre törő gyűjtésével, rendszerezésével és feltárással; ez a regisztráló, inkább csak passzív jellegű tevékenység aktív közreműködéssel is kiegészülhet: helyismereti kutatásokhoz – kérésre – konkrét statisztikai adatsorok rendelkezésre bocsátásával, sőt esetleg – megrendelésre – önálló statisztikai községmonográfiák kidolgozásával. Ez társadalmilag hasznos munkaprogramja lehetne a KSH szervezeti keretei között működő *Történeti Statisztikai Kutatócsoport* tevékenységének is. A KSH Könyvtára az egész honismereti tevékenységnek egyik elvi-módszertani központjává válhatna, szoros kapcsolatban a mozgalmat gyakorlatilag patronáló *Hazafias Népfronttal*. A *Magyar Történelmi Társulat Helytörténeti Szakosztályával* is ki lehetne építeni a megfelelő kapcsolatot, és koordinálni kellene a vidéki – megyei, városi, községi – könyvtárakban és múzeumokban folyó honismereti munkát.

Ismeretes, hogy – miként az 1850-es évekbeli abszolutizmus után –, az 1950-es évek túlhajtott, „vad”, sokszor félrevezető adatgyűjtései és adatközlései következtében elég általános bizalmatlanság tapasztalható a statisztikával szemben a társadalomban, olykor még ma is. A vidéki honismereti kutató munkának aktív támogatása a KSH Könyvtára részéről adatanyaggal, módszertani útmutatással stb. talán hozzájárulhat valamelyest ennek a közhangulatnak fokozatos megváltoztatásához. Ha a községek, mint statisztikai adatszolgáltatók időnként kapnak is valamit a KSH-tól, javulhat az adatszolgáltatás minősége is, ami a statisztikai munka értéke és jövője szempontjából sem teljesen közömbös. (Tudomásunk szerint többek között pl. Hollandiában a statisztikai hivatal rendszeresen megküldi a településeknek a különböző adatgyűjtési eredmények rájuk vonatkozó legfontosabb adatsorait.)

A KSH Könyvtára, mint a Magyarságkutató Intézet és a Kelet-Középeurópai Kutató Központ báziskönyvtára

A honismereti tevékenység természetesen magában foglalja a hazai nemzetiségi települések múltjának és jelenének feltárását is. Ennek mintegy ellentételeképpen, a honismeret tágabb értelmezésében kiterjedhet a munka az országhatárokon túli magyarság életviszonyainak – évtizedeken át meglehetősen elhanyagolt – számbavételére is. Többek között ilyen céllal is 1985 őszén az OSZK keretében külön intézet létesült. Az új *Magyarságkutató Intézet* munkájának a KSH Könyvtára egyik alapozó könyvtárává válhat, illetve kell, hogy váljék a külföldön élő magyarság (és a hazai nemzetiségek) számára rendszeres figyelemmel kísérésével. E témában feltétlenül a KSH Könyvtára rendelkezik a leggazdagabb forrásanyaggal az országban. A nemzetiségi statisztika a múltban – az elmúlt négy évtized kivételével, mikor csaknem teljesen elsovadt – mindig kellő részletességgel és színvonalasan művelt, szerves része volt a hazai demográfiai szakirodalomnak. Az 1920 előtti múltra nézve – amikor a magyarság túlnyomó része az országhatárokon belül élt nagyszámú nemzetiségi lakossal együtt –, a hivatalos magyarországi statisztikai publikációk (és a nem publikált táblázatos anyag a KSH Levéltárában) tartalmazták a szükséges adatokat, utána pedig az egyes (főleg szomszédos) országok hivatalos statisztikai kiadványai, melyek ugyancsak a KSH Könyvtárban találhatóak a legnagyobb számban. Fontos feladatok ezek minél teljesebb beszerzése, különös tekintettel a (még) ma is nagyrészt magyarul közgazgatási egységek regionális kiadványaira, melyek képviselője a könyvtár állományában korántsem mondható kielégítőnek. A Magyarságkutató Intézet statisztikai báziskönyvtáraként a jövőben ezt kiemelt feladatként kellene kezelni a szerzeményezési munkában. A határon túli magyarság földrajzi keretei elsősorban a szomszédos országokat jelentik, ami ezen államok statisztikai kiadványainak minél teljesebb beszerzésére ad ösztönzést. Ezzel a könyvtár szerzeményezési és dokumentációs tevékenysége is határozottabb irányt kaphatna a jövőben.

A tentiekkel összefüggésben, illetve mindezen túlmenően a KSH Könyvtár a Magyar Tudományos Akadémia keretében működő Kelet-Középeurópai Kutató Központ munkájának is egyik báziskönyvtárává válhatna a számszerű adatforrások tekintetében. A történeti gazdaságstatisztikai adattár megalapozása során a Központ az elmúlt években is a KSH Könyvtár gazdag állományára támaszkodott, ennek az eredményes együttműködésnek a folytatásához a tárgyi és személyi feltételeket a jövőben is lehetne biztosítani. Célszerű lenne megtenni a szükséges lépéseket ez irányban, a tudomány és társadalmi-gazdasági haladás előmozdítása érdekében.